

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες Νέοι ορίζοντες - προοπτικές

World PI Week
Test. Diagnose. Treat.

22 - 29 Απριλίου
Έλεγχος. Διάγνωση. Θεραπεία.

Μαρία Γ. Κανάριου
Τμήμα Ανοσολογίας - Ιστοσυμβατότητας
Ειδικό Κέντρο & Κέντρο Αναφοράς για
Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες - Παιδιατρική Ανοσολογία
Νοσοκομείο Παίδων "Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ"

www.paed-anosia.gr

Δήμος Αθηνών
Οργανισμός Πολιτισμού
Αθλητισμού και Νεολαίας

Ανοσολογία

The clinical practice of Immunology, as defined by the World Health Organisation (WHO) encompasses:

the study, diagnosis and management of patients with diseases resulting from disordered immunological mechanisms, and conditions in which immunological manipulations form an important part of therapy.

- *services for patients with immunodeficiency, autoimmune disease, systemic vasculitis and allergy.*
- *services for diagnostic problems in patients with undefined immunodeficiencies or complex multi-system disease*

closely linked to cutting edge science and new immunomodulatory therapies.

Πρωταγωνιστικός ο ρόλος της Ανοσολογίας στην Παιδιατρική

αφού

- το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιατρικών εισαγωγών οφείλονται σε λοιμώξεις
  - υψηλό ποσοστό παιδιών έχουν αλλεργική νόσο
- αξιοσημείωτο ποσοστό παιδιών έχουν αυτοάνοσο νόσημα
  - ή λεμφοϋπερπλασία

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες

Ανοσοπροστασία

φυσική-έμφυτη (μη-ειδική) ανοσία:

άμυνα πρώτης γραμμής (0-12 ώρες)

- Φυσικοί φραγμοί (δέρμα, βλεννογόνοι)
- Κύτταρα (ουδετερόφιλα, μακροφάγα, επιθηλιακά, σιτευτικά, φυσικά κυτταροκτόνα-NK)
- ουσίες των χυμών (Χυμικοί παράμετροι)
(συμπλήρωμα, κάποιες κυτταροκίνες)

επίκτητη ανοσία (ειδική): (!-6 ημ.)

εύρος αντιγονοεδικής απάντησης! μνήμη!

- Κύτταρα (T, B, ΝΚΤ λεμφοκύτταρα)
- Ουσίες (αντισώματα, συγκεκριμένες κυτταροκίνες)

Κατανομή του λεμφικού ιστού στο σώμα

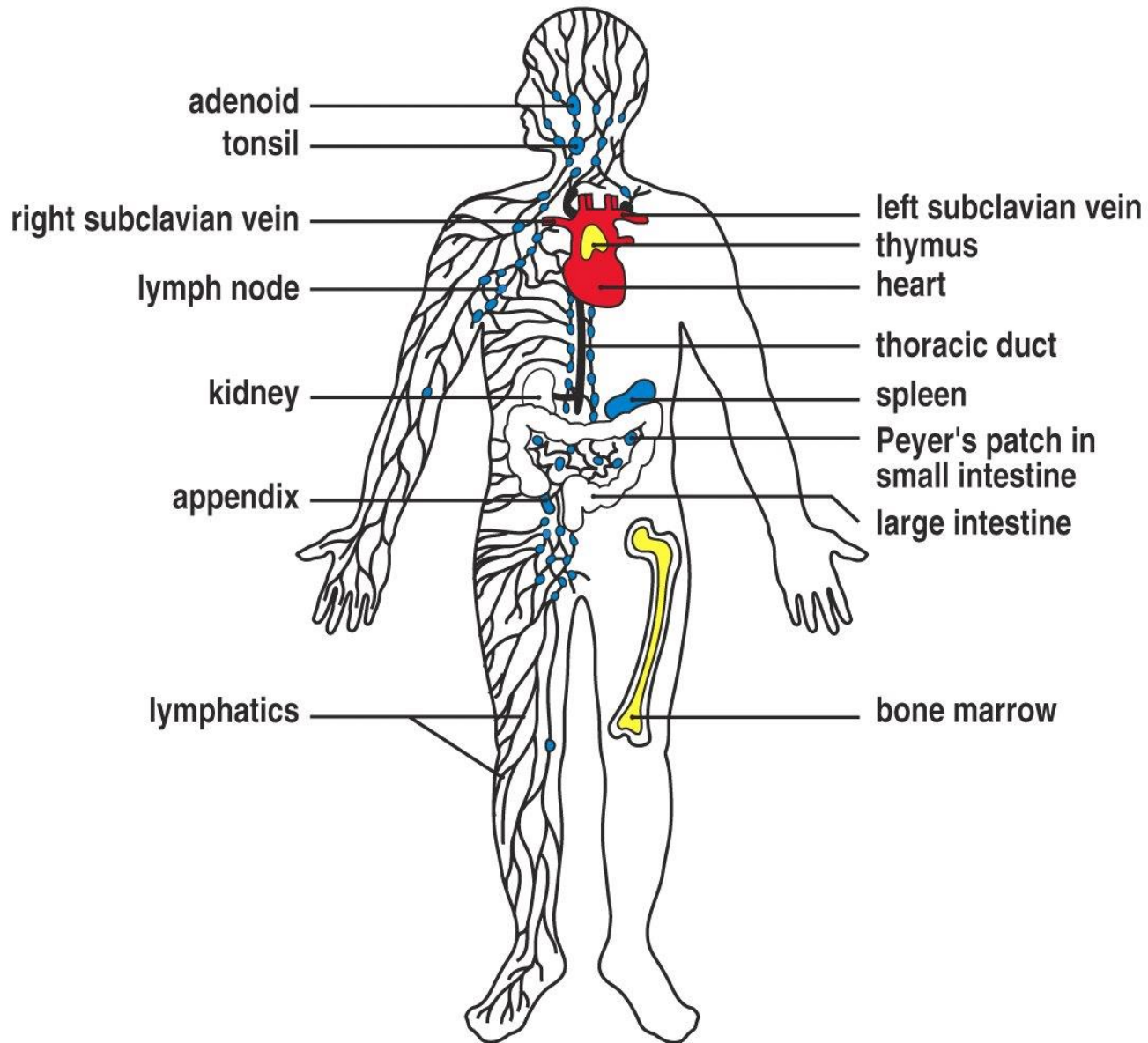
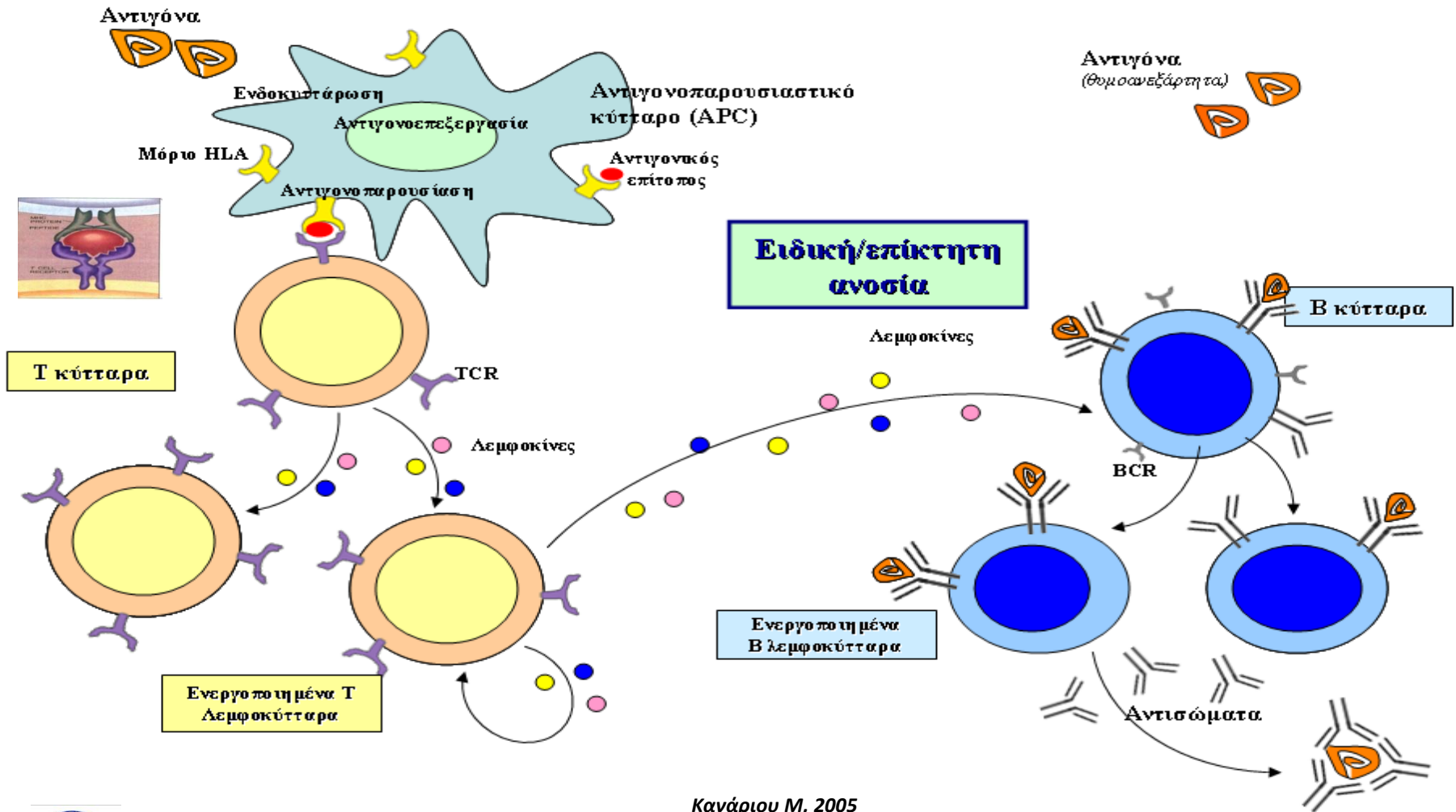

Figure 1-7 Immunobiology, 6/e. (© Garland Science 2005)

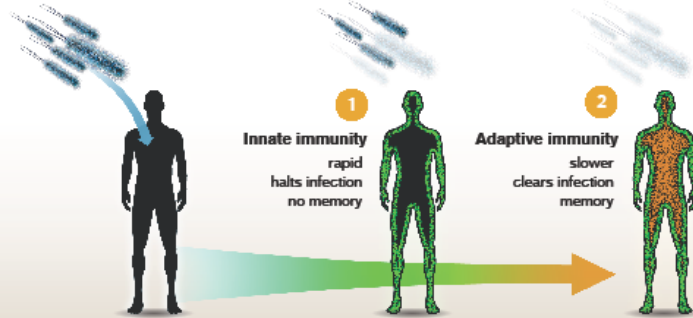
Αδρό σχήμα της απάντησης του ανοσιακού συστήματος

Μη ειδική/έμφυτη ανοσία

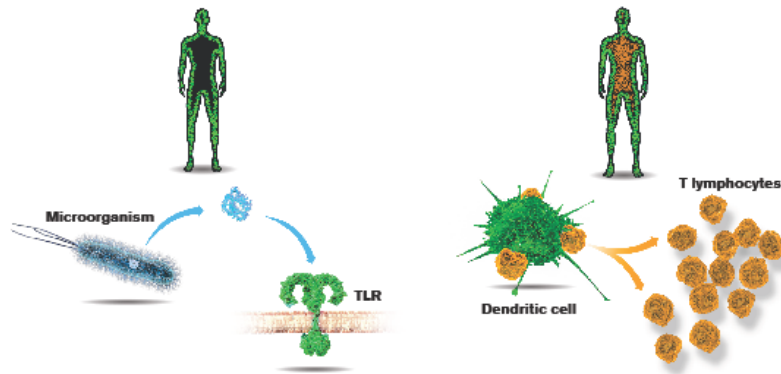
Κανάριου Μ, 2005

The immune system

Infection of the human body by pathogenic microorganisms such as bacteria, viruses, parasites or fungi triggers the immune response. It occurs in a two-step process: innate immunity halts the infection, and adaptive immunity subsequently clears it.

1 Innate immunity
Components of microorganisms bind to Toll-like receptors located on many cells in the body. This activates innate immunity, which leads to inflammation and to the destruction of invading microorganisms.

2 Adaptive immunity
Dendritic cells activate T lymphocytes, which initiates adaptive immunity. A cascade of immune reactions follows, with formation of antibodies and killer cells.

NOBEL 2011

The prize was divided equally, with one half jointly to:

BRUCE A. BEUTLER &

JULES A. HOFFMANN for their discoveries concerning the activation of innate immunity

and the other half to:

RALPH M. STEINMAN for his discovery of the dendritic cell and its role in adaptive immunity.

Αγαμμασφαιριναιμία *Bruton*

In 1948, an eight-year old boy was taken to hospital with a mystery illness...

...in 1952, his immune system was found to be incomplete.

η πρώτη δημοσιευμένη ανοσοανεπάρκεια

BRUTON OC

Agammaglobulinemia

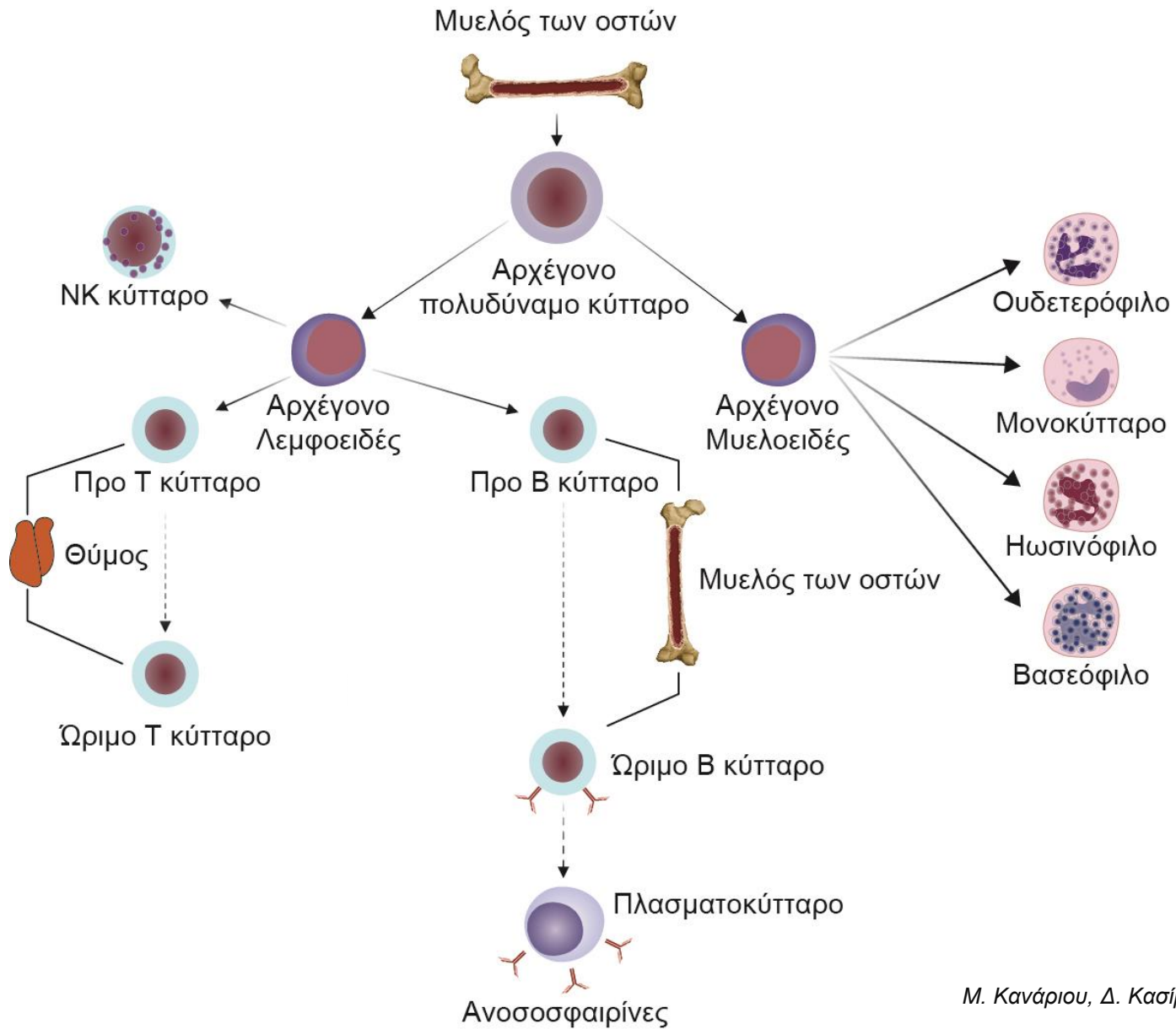
Pediatrics. 1952 Jun;9(6):722-8.

BRUTON OC, APT L, GILTIN D, JANEWAY CA

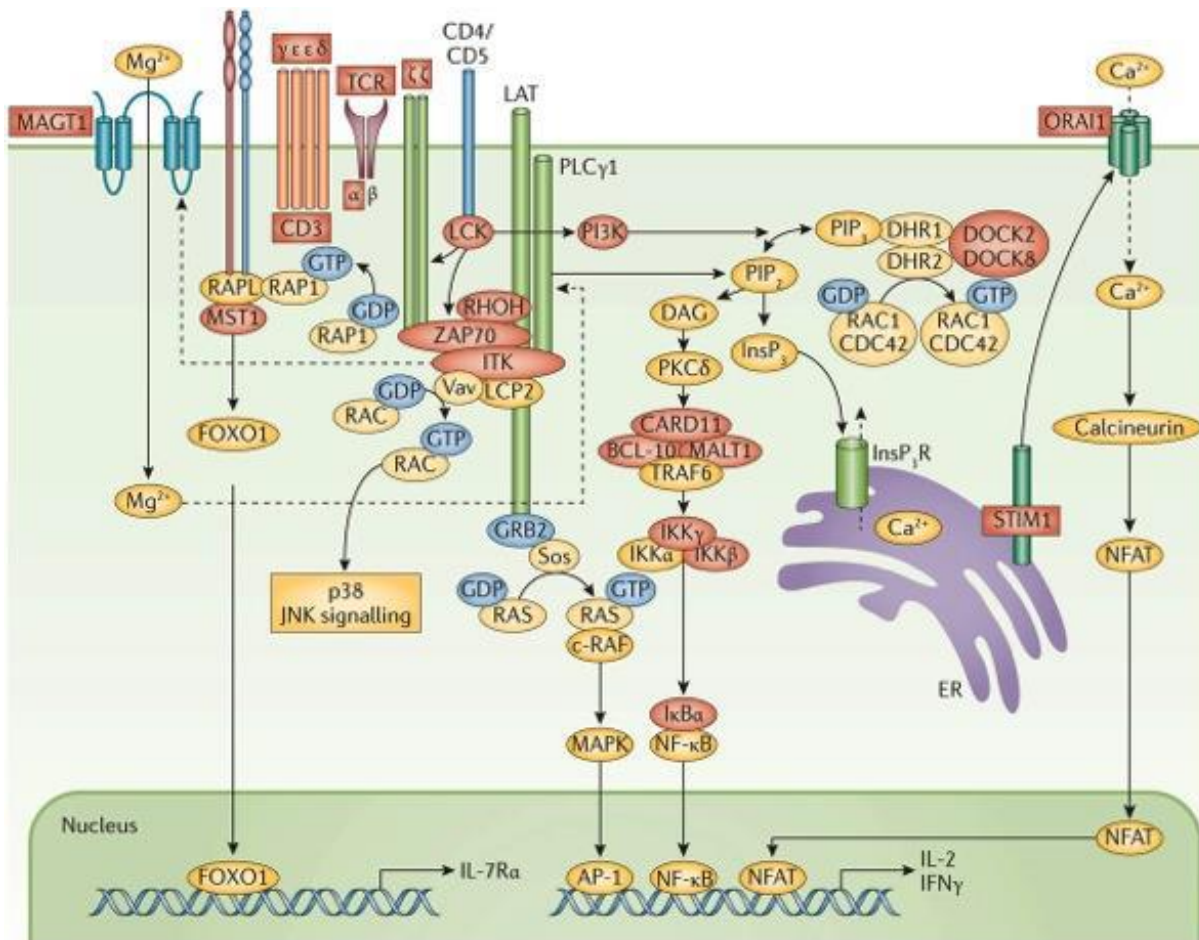
Absence of serum gamma globulins

AMA Am J Dis Child. 1952 Nov;84(5):632-6

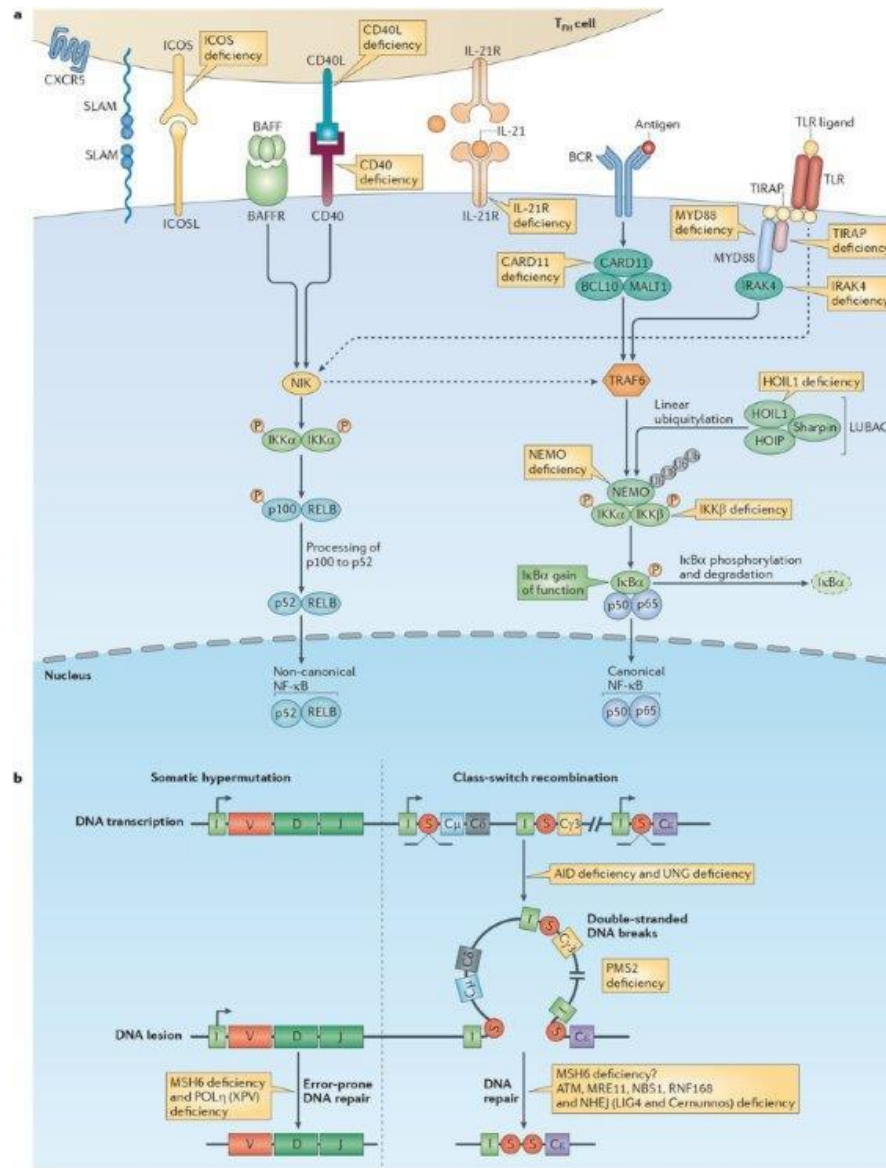

Ενεργοποίηση του T κυττάρου

Ενεργοποίηση του Β κυττάρου

(από An. Durandy et al, 2013)

ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΑ

!!!

**ΟΛΟΙ ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ “ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΑΡΜΟΝΙΑΣ”**

τα μέρη κάθε οργανισμού,
- όργανα, ιστοί, κύτταρα, επί μέρους οργανίδια -,
έχουν καταμερίσει ανάμεσά τους
τις αναγκαίες λειτουργίες για την ύπαρξη της ζωής και
αλληλεπιδρούν μεταξύ τους με ένα σύνθετο,
αλλά αυστηρά καθορισμένο τρόπο.

(από J Klein, 1982)

βλάβη σε
καθοριστικά στάδια
της διαφοροποίησης-ωρίμανσης-επικοινωνίας
του κυττάρου ή της ανοσοαπάντησης
ή **απουσία** κυττάρων ή ουσιών
οδηγεί σε **νόσο**

Πρωτοπαθής Ανοσοανεπάρκεια

η φύση μας διδάσκει!

κατανόηση ανοσοπαθογενετικών μηχανισμών
νοσημάτων ανάπτυξη νέων θεραπειών

ανοσιακό σύστημα: σύνολο ανοσοϊκανών κυττάρων και ουσιών/μεσολαβητών που συνυπάρχουν σε σύνθετα δίκτυα με εξαιρετική, λεπτή ισορροπία

... μωσαϊκό ...

από *Immunology Today*, 1989

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες (ταξινόμηση IUIS, 2015)

- Συνδυασμένες ανοσοανεπάρκειες T- και B- κυττάρων
- Σαφώς καθοριζόμενα σύνδρομα ΠΑΑ
- Αντισωματικές ανεπάρκειες (πρωταρχικώς)
- Νοσήματα ανοσιακής δυσλειτουργίας/δυσρυθμίας
- Συγγενή ελλείμματα των φαγοκυττάρων
(ως προς τον αριθμό, ή/και τη λειτουργία)
- Ελλείμματα της φυσικής/έμφυτης ανοσίας
- Αυτοφλεγμονώδεις διαταραχές
- Ανεπάρκειες συμπληρώματος
- «Φαινο-αντίγραφα» ανοσοανεπάρκειας ...

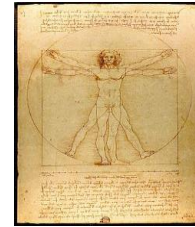
... Αδιευκρίνιστες Ανοσοανεπάρκειες ...

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες

- Κλινικός Σκοπός
  - Διάγνωση
  - Κατανόηση της Παθοφυσιολογίας
  - Θεραπεία
  - Ανίχνευση
  - Προκλήσεις
-
- Αριθμός ασθενών ?
  - Αριθμός νοσημάτων ?

Πρωτοπαθής Ανοσοανεπάρκεια ελλειμματική/μειονεκτική ή λανθασμένη ανοσοαπάντηση

νοσήματα του ανοσοποιητικού συστήματος

ως αποτέλεσμα μονογονιδιακής ή ακόμη σύνθετης πολυγονιδιακής διαταραχής,
που οδηγεί σε έλλειμμα, διαταραχή ή δυσρυθμία

#

απουσία κυττάρων ή/και μορίων → **λοιμώξη**

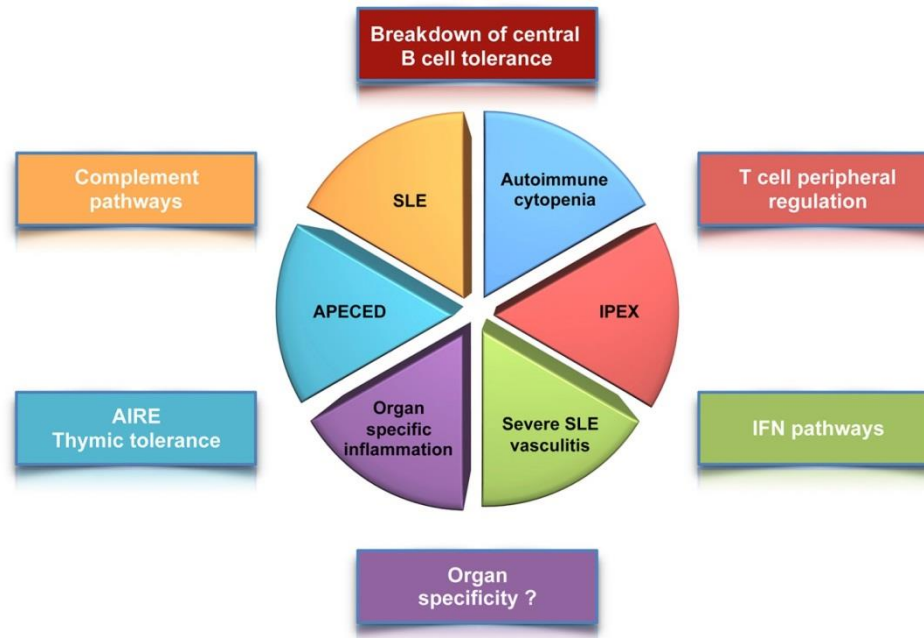
(από υποτροπιάζουσες, σοβαρές με μεγάλο μέχρι περιορισμένο εύρος)

Λανθασμένη απάντηση/αντίδραση σε αβλαβείς ουσίες/μόρια → **αλλεργία**

Απουσία μορίων και συνεργασίας ανάμεσά τους → **αυτοανοσία, κακοήθεια**

Ποικίλη/σύνθετη και με μεγάλο εύρος κλινική εικόνα

Μονογονιδιακά ελλείμματα και αυτοανοσία

from Grimbacher et al, 2016

από Γαλλικά δεδομένα (CEREDIH):

26% των ασθενών με ΠΑΑ > 1 αυτοάνοσο ή αυτοφλεγμονώδες εκδήλωση

19% των ασθενών με ΠΑΑ > 1 αλλεργική εκδήλωση

5,5% των ασθενών με ΠΑΑ εκδηλώνουν και τα δύο

«Παθοφυσιολογικό Παράδοξο»

Διαγνωστικό Εμπόδιο – Θεραπευτική Πρόκληση – Προγνωστική επίδραση

Πρόοδοι στην τεχνολογία αλληλούχισης του γονιδιώματος

Επόμενης γενιάς αλληλούχισης του DNA (*Next Generation Sequencing*)

IonTorrent - Illumina – 454 - ...

Πρόοδοι στην Βιοπληροφορική

Γενετική Διάγνωση ΠΑΑ

Χθες ...

Εκδηλώσεις/ιστορικό

Ανοσολογικός έλεγχος

Υπόθεση για την πιθανή διάγνωση

DNA ανάλυση του «ύποπτου» γονιδίου

... Αύριο (γρηγορότερα, οικονομικότερα, αποτελεσματικότερα)

Εκδηλώσεις/ιστορικό

Ανοσολογικός έλεγχος

(A) Υπόθεση ισχυρή για την διάγνωση

DNA ανάλυση του αντίστοιχου γονιδίου

(B) Υπόθεση αδύναμη ή σύνθετη

DNA ανάλυση συνδυασμού γονιδίων (πιθανών για ΠΑΑ)

+ αξιολόγηση

- αλληλουχία εξονίων

- αλληλουχία γονιδιώματος

Σημασία της Γενετικής Διάγνωσης

Ονομάζεται η νόσος με ακρίβεια

Οδηγεί σε:

- *Κατανόηση της ανοσοπαθολογίας*
- *Ακριβέστερη πρόγνωση*
- *Καλύτερη επιλογή θεραπείας*
- *Γενετική συμβουλή*
- *Πιθανή συμβολή για ανιχνευτικό έλεγχο*

Ουδέν άτακτον των φύσει.

Αριστοτέλης, 384-322 π.Χ.

***Τίποτα απ' όσα είναι δοσμένα από τη φύση
είναι χωρίς τάξη***

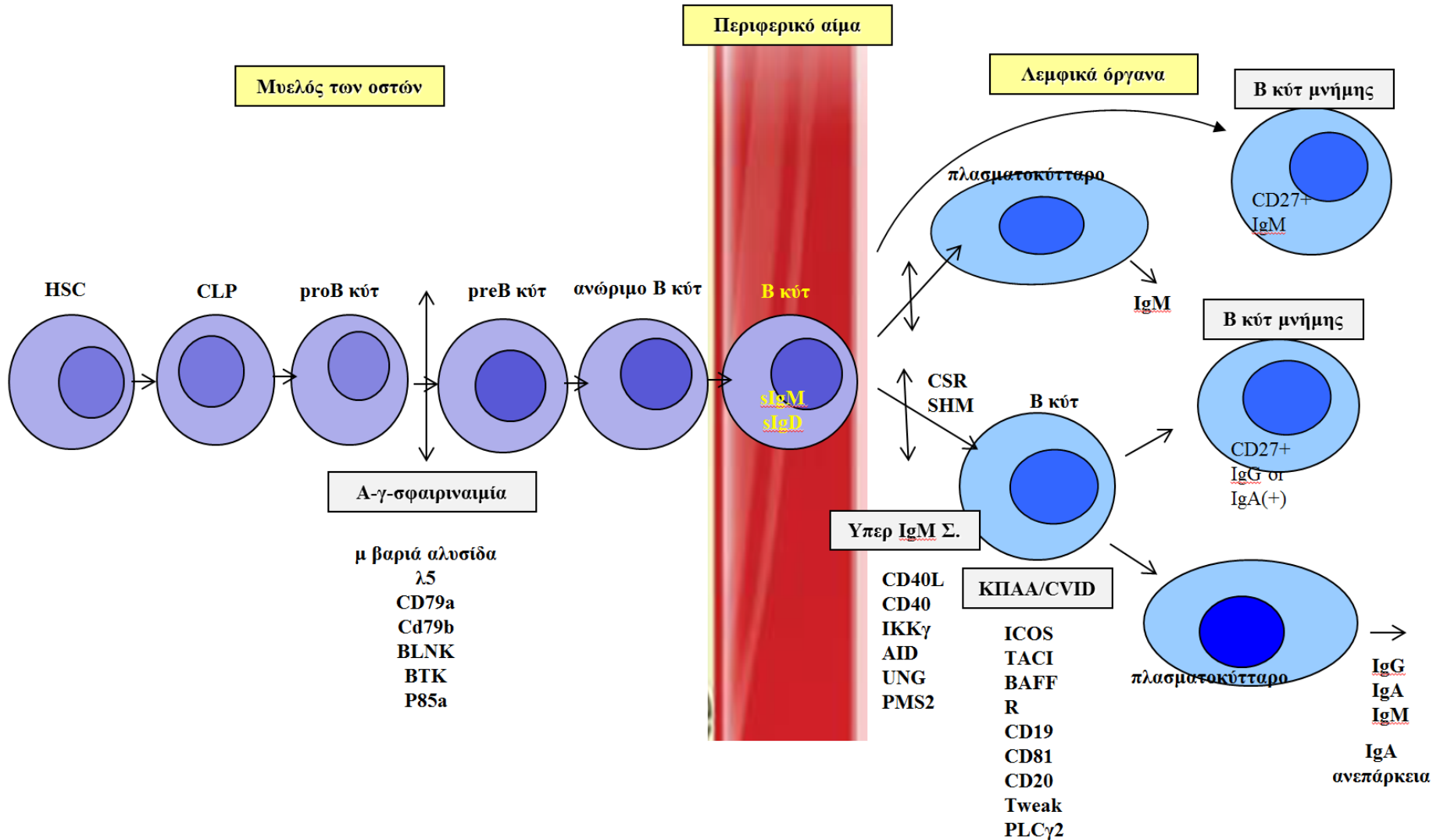
Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες

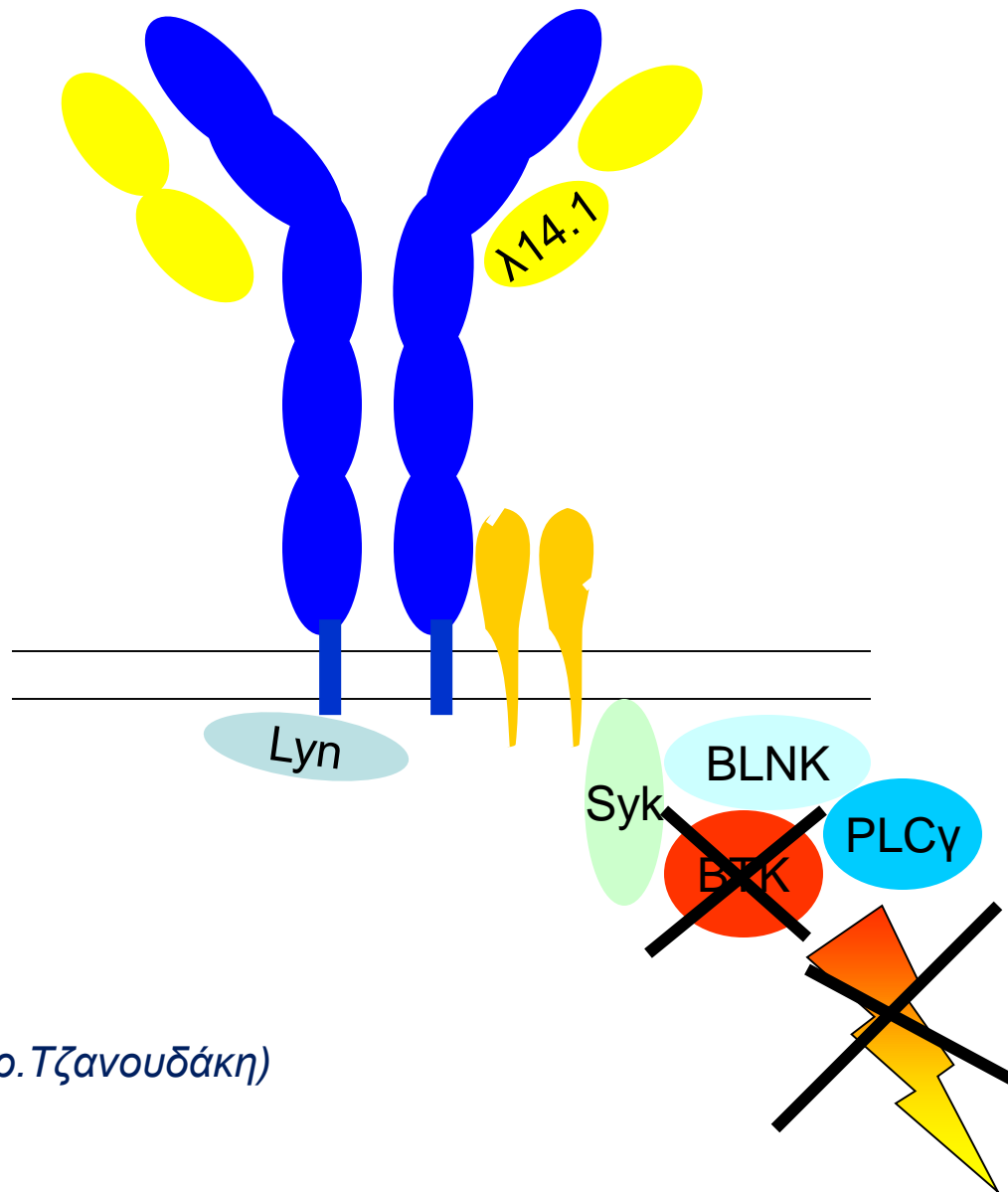
- Κλινικός Σκοπός
  - Διάγνωση
  - Κατανόηση της Παθοφυσιολογίας
  - Θεραπεία
  - Ανίχνευση
  - Προκλήσεις
-
- Αριθμός ασθενών ?
  - Αριθμός νοσημάτων ?

Ανεπάρκειες των B κυττάρων

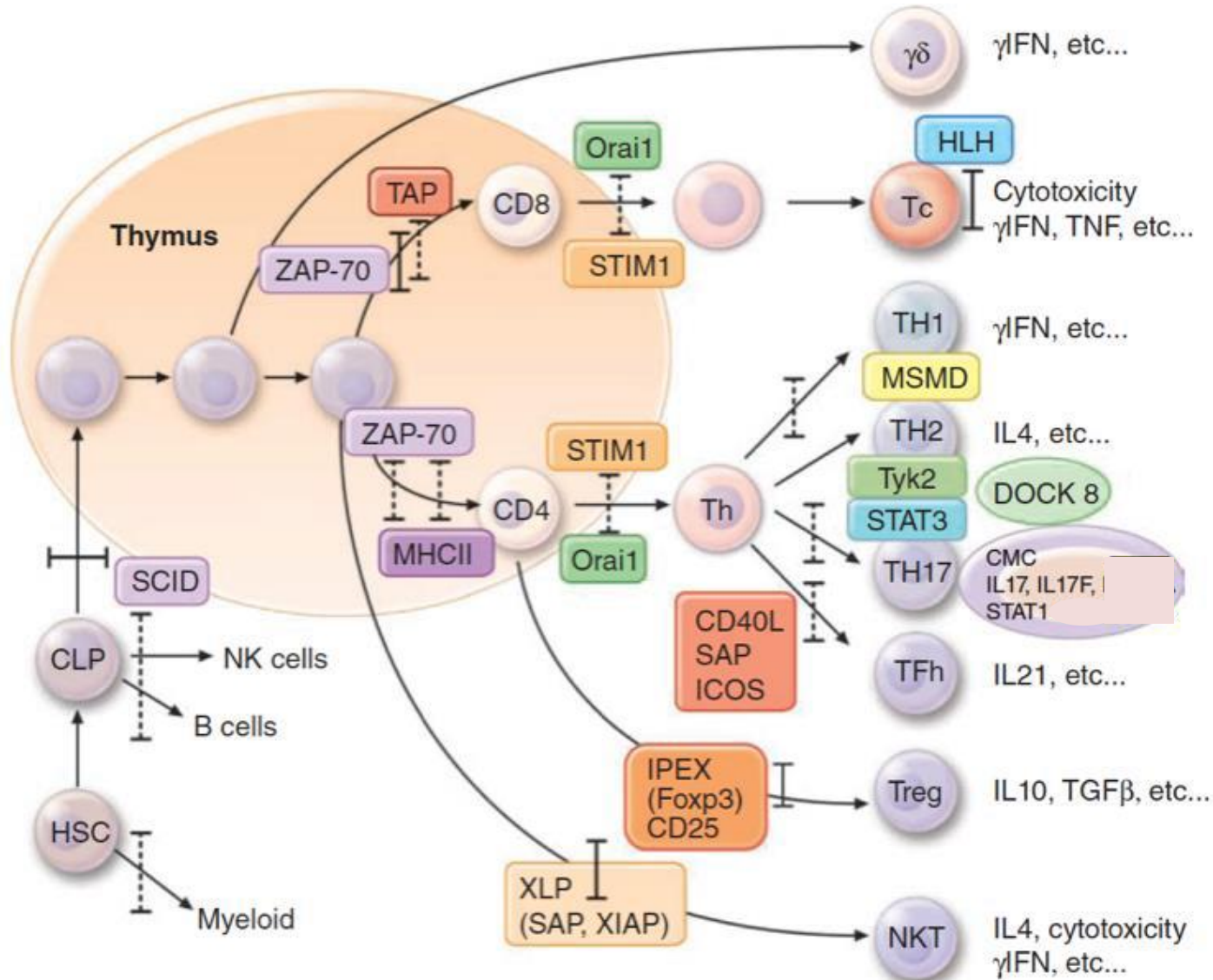
Ανεπάρκεια παραγωγής Ανοσοσφαιρινών/Αντισωμάτων

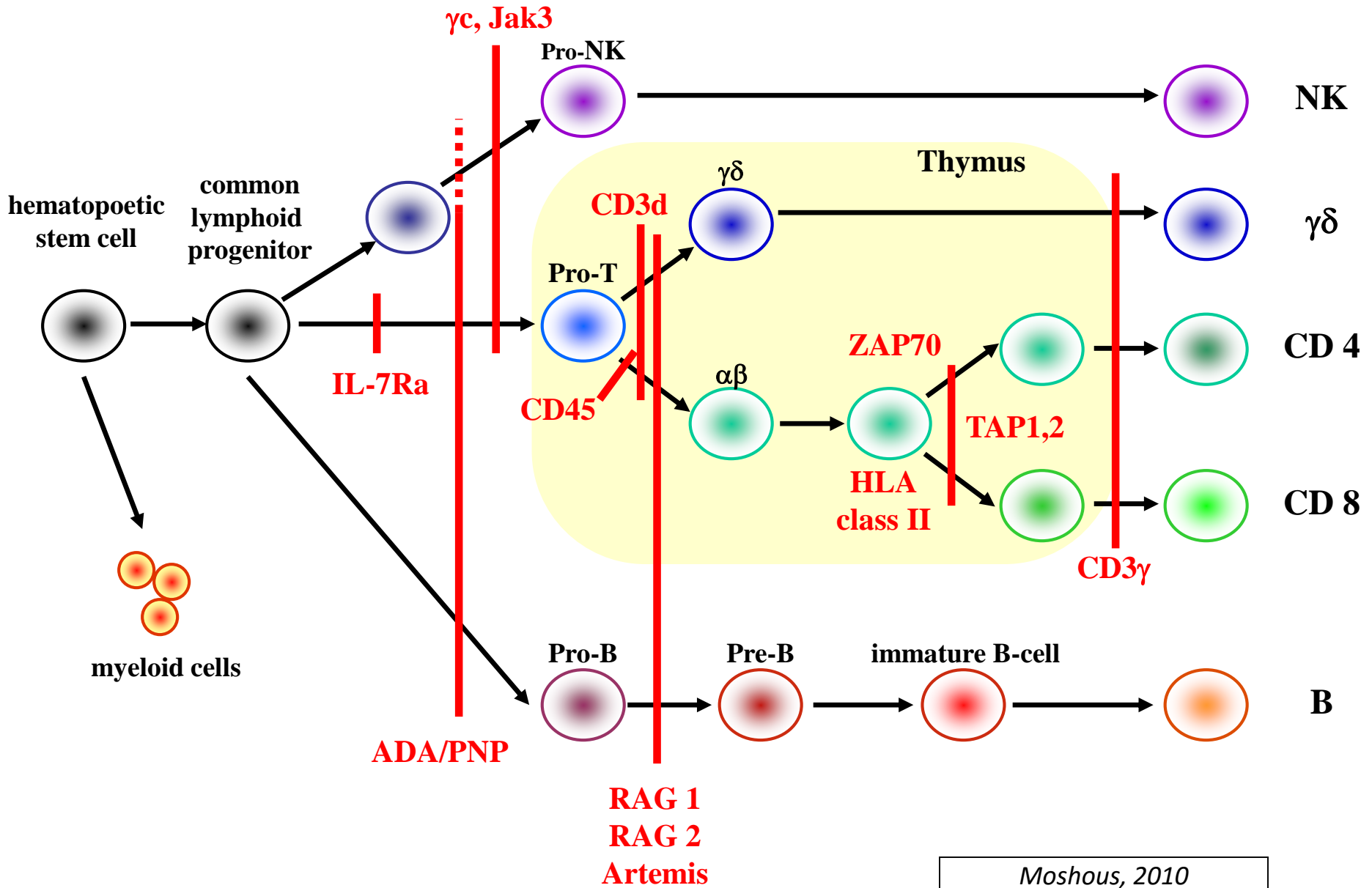
(από Μαρ. Τζανουδάκη)

Ανεπάρκειες των T κυττάρων

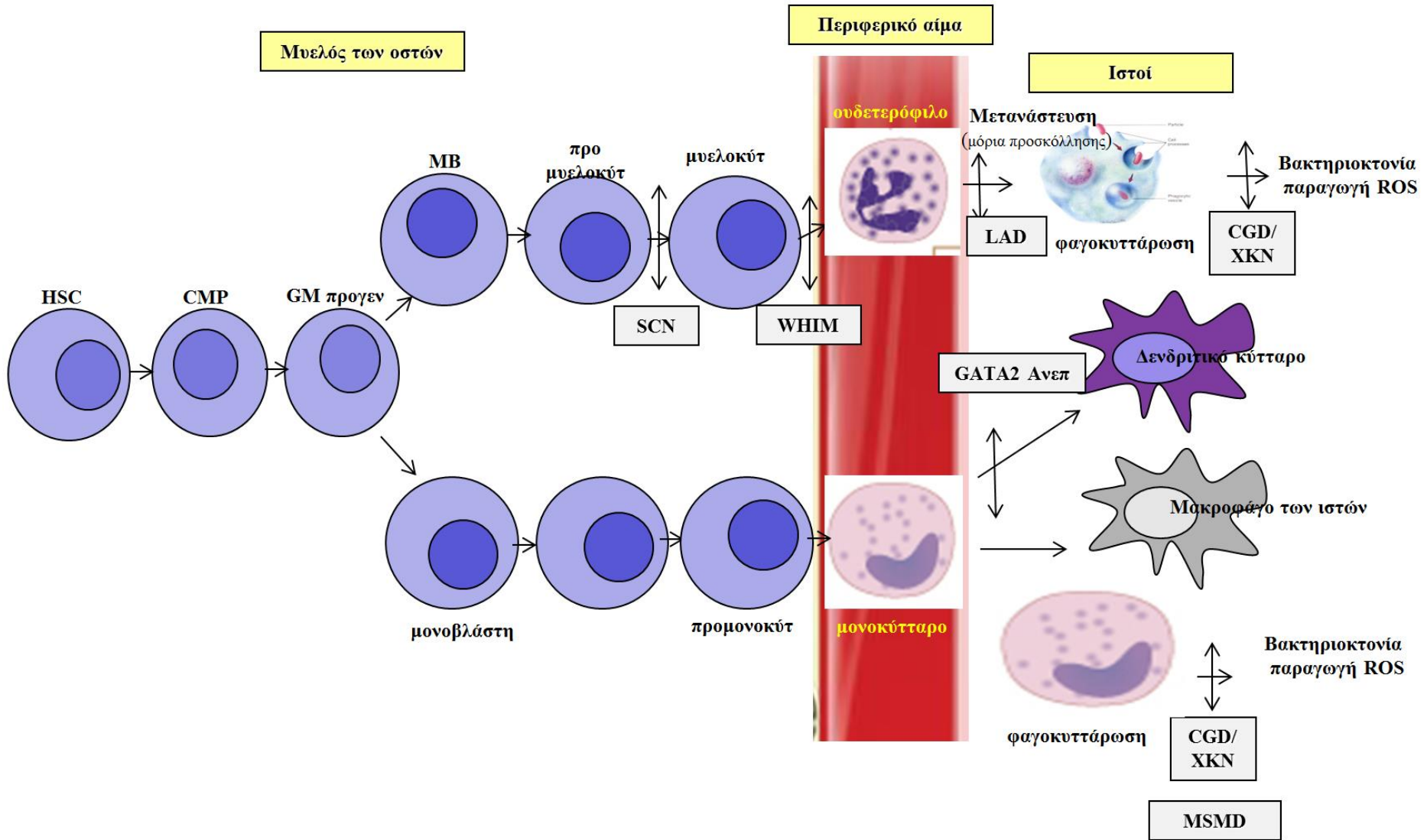

(από Alain Fischer)

Σοβαρές Συνδυασμένες Ανοσοανεπάρκειες (T & B κύτ)

Ανεπάρκειες της Έμφυτης Ανοσίας

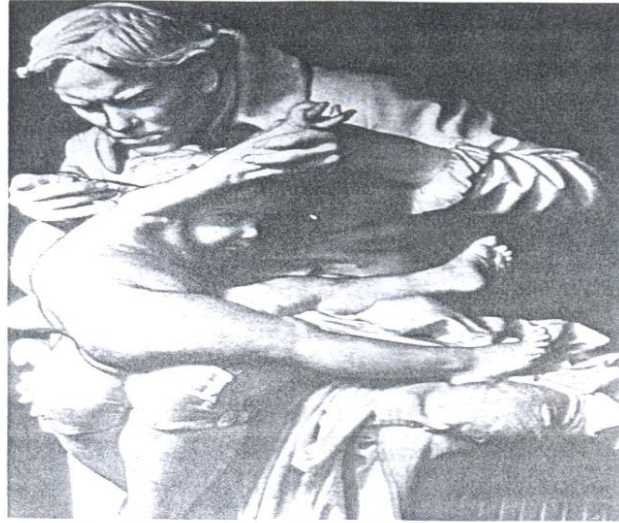
Θεραπεία *(και ... προφύλαξη)*

**Παρέμβαση σε νοσήματα
αξιοποιώντας μόρια ή και μηχανισμούς του
ανοσιακού συστήματος σε μεγάλο εύρος
ανοσολογικών νοσημάτων**

υποκαθιστώντας / αναστέλλοντας / τροποποιώντας

ΑΝΟΣΟΠΡΟΦΥΛΑΞΗ - ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΙ

Ενεργητική Ανοσοποίηση

Οι ιατροί Εμμανουήλ Τιμόνης, (1669-1720), και Ιάκωβος Πυλαρινός, (1659-1718), προέβησαν στις αρχές του 18ου αιώνας στην επιστημονική εφαρμογή του εμβολιασμού για την προστασία από την ευλογιά (από Δ. Καραμπερόπουλο).

Μετά ≈ 250 έτη η μεθοδολογία και η προοπτική για προφύλαξη και θεραπεία είναι ευρύτατες.

Ανοσοθεραπεία

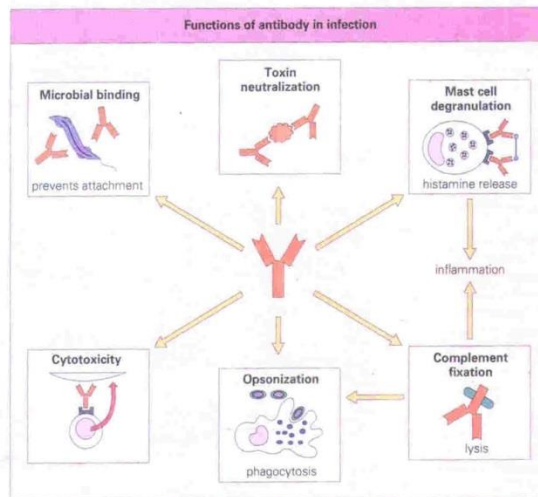
- Υποστηρικτική φροντίδα (διατροφή ...)
- Αντιλοιμογόνοι παράγοντες (νέα αντιμυκητικά και αντι-ιικά φάρμακα)
- Υποκατάσταση των απόντων στοιχείων (αντισώματα – ένζυμα - κυτταροκίνες)
  - γ-σφαιρίνη (1952) – ivig / scig
  - ADA-PEG
  - IFN-γ
- Ευόδωση/δημιουργία ανοχής (σε αλλεργικά νοσήματα)
- Ανοσοπαρέμβαση / ανοσορρύθμιση / στοχευμένη θεραπεία (ανοσοκατασταλτικά φάρμακα, μονοκλων. αντισώματα, κυτταροκίνες)
- Αποκατάσταση
  - Μεταμόσχευση (αρχέγονων αιμοποιητικών κυττάρων - 1968)
  - Γονιδιακή θεραπεία (1990 έναρξη, 2001 επιτυχία)

και

- ... ανοσοδιέγερση (εμβόλια για θεραπεία καρκίνου)

γ-σφαιρίνη

ανοσοπαρέμβαση

Fc receptor mediated effects

40-60 kDa

Blockade Fcγ receptors
 Modulate the affinity of the Fcγ receptor
 Activation of the Inhibitory FcγRII β receptor
 Saturation of FcRn receptors to enhance the catabolism of auto antibodies

Complement (C1 complex)

Block the uptake of C3b and C4b on target tissues
 Prevents the generation of C5b-9 membrane attack complex
 Neutralization of C3a and C5a anaphylatoxins

Anti-inflammatory Effects

Modulation of the inflammatory cytokines, e.g. IL-1β, TNF-α
 Neutralization of bacterial toxins
 Inhibition of P-selectin-dependent rolling and β2 integrin-dependent adhesion
 Reduction in the leukocyte recruitment into inflammatory tissues

Effects on B-Cells and Antibodies

B lymphocyte   Antibody

Neutralization of auto antibodies by anti-idiotypic antibodies
 Antibodies in the IgIV to certain cytokine receptors
 Solubilization of immune complexes

Effects on Dendritic Cells

Inhibition of dendritic cell differentiation and maturation
 Modulation of inflammatory cytokine production from dendritic cells

Regulation of Apoptosis

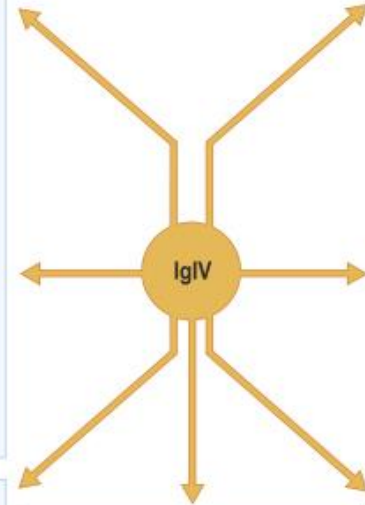
Apoptotic cell

Anti-Fas Antibodies to Block Apoptosis

Effect on T-Cells

CD4⁺ helper T lymphocyte

Neutralization of T-Cell Superantigens
 Modulation of T-Cell Derived Cytokine Production

θεραπεία υποκατάστασης παθητική ανοσοθεραπεία

από Roitt et al.

Πιθανές ανοσορρυθμιστικές λειτουργίες της IVIG (σε υψηλές δόσεις)

(από M. Ballow in Rich et al, 2008)

Ειδικοί θεραπευτικοί ανοσορρυθμιστές
στοχεύοντας συγκεκριμένα μόρια-μονοπάτια
(βιολογικοί παράγοντες)

Μονοκλωνικά αντισώματα
Συντηχθείσες πρωτεΐνες

Στόχοι:

επιφανειακοί υποδοχείς / δείκτες κυττάρων
κυτταροκίνες / ανταγωνιστές κυτταροκινών
αναστολείς κινασών

αναστολείς της μετανάστευσης των λευκοκυττάρων

Με το να εμποδίζεις στοχευμένα
βελτιστοποιείται το αποτέλεσμα μέσω τροποποίησης των
συγκεκριμένων/ειδικών σημείων της δυσλειτουργούσας ανοσοαπάντησης &
ελαχιστοποιούνται οι παρενέργειες,
τουλάχιστον συγκρίνοντας με τις μεθόδους ευρύτερης ανοσοκαταστολής

MoAbs ως ανοσοκατασταλτικοί παράγοντες

Αντίσωμα

- Αντι-CD52 (CAMPATH-1H)
- Αντι-CD3
- Αντι-CD4
- Αντι-TNF (Infliximab)
- CTLA4-Ig
- Αντι-CD40L
- Αντι-CD20 (rituximab, 1997)
- Αντι-CD49d-CD29
(anti- α 4 integrins, Natalizumab)

Στόχος

Λεμφο- & μονοκύτταρα
ώριμα T κύτταρα
βοηθ. T κύτταρα (κυρίως)
TNF- α
T κύτταρα
ενεργοποιημένα T κύτ
B κύτταρα
 α 4-integrins

Θεραπεία μέσω κυτταροκινών

Παρεμβαίνοντας,

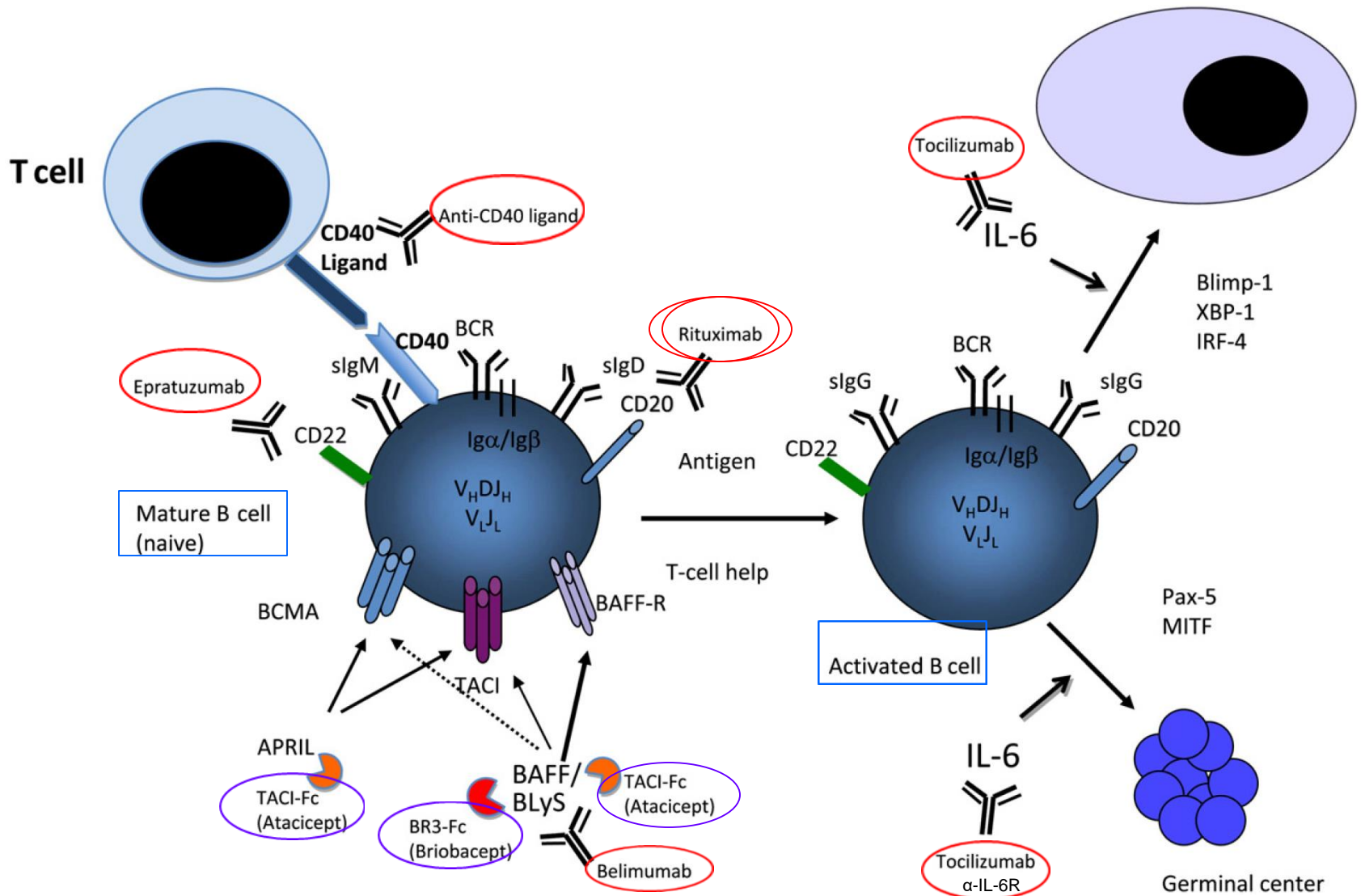
επιτυγχάνεται

η αναστολή των φλεγμονωδών

ή

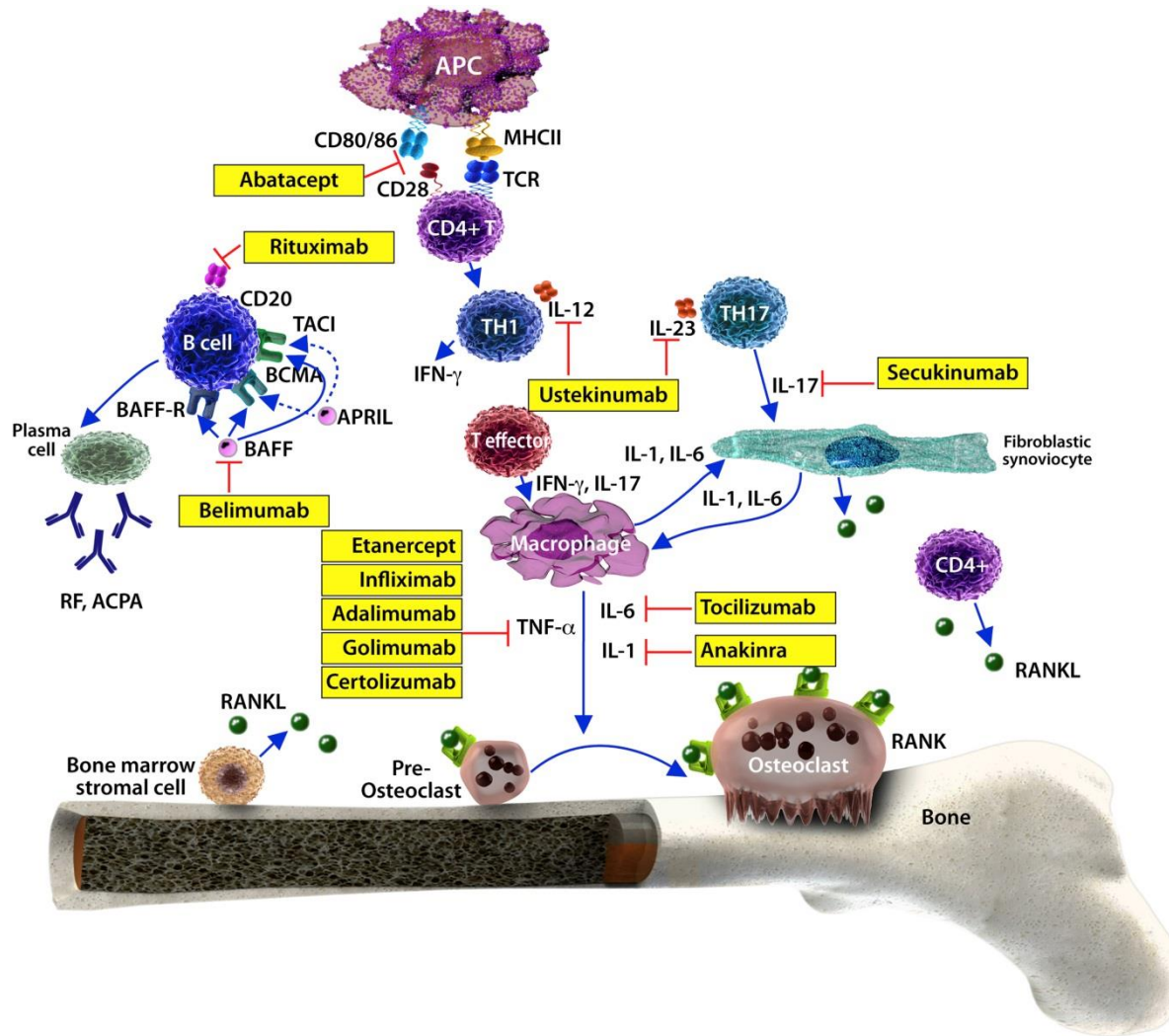
η ευόδωση των αντι-φλεγμονωδών κυτταροκινών

- εμποδίζεται η μετάδοση μηνύματος
- ανακόπτεται η ενεργοποίηση του φλεγμονώδους καταρράκτη

Στοχευμένη θεραπεία έναντι των B-κυτ με MoAbs & σύντηξη υποδοχέων-πρωτεϊνών

Βιολογικοί παράγοντες για ρευματικά νοσήματα έναντι συγκεκριμένων στόχων

ΒΜΑΑ / SCID

αντιπροσωπευτικότερη και βαρύτερη CID

επείγουσα παιδιατρική κατάσταση

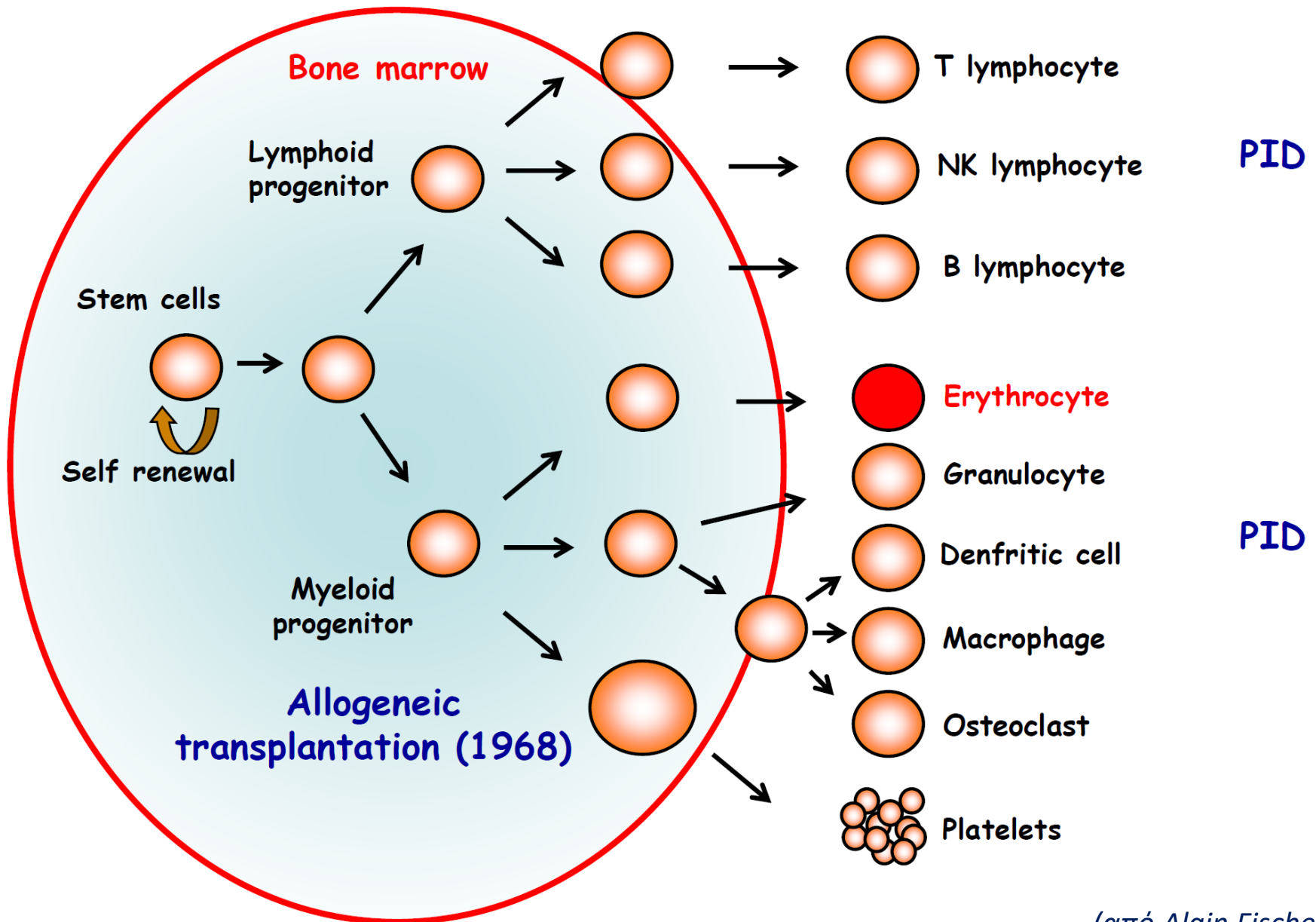
άμεση θεραπευτική αντιμετώπιση

αρχικά υποστηρικτική αγωγή για:
μεταμόσχευση αρχέγονων αιμοποιητικών κυττάρων
γονιδιακή θεραπεία

Αλλογενής μεταμόσχευση αρχέγονων κυττάρων (υποκατάσταση)

(από Alain Fischer)

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες που μπορεί να θεραπευθούν με ΜΑΑΚ/HSCT

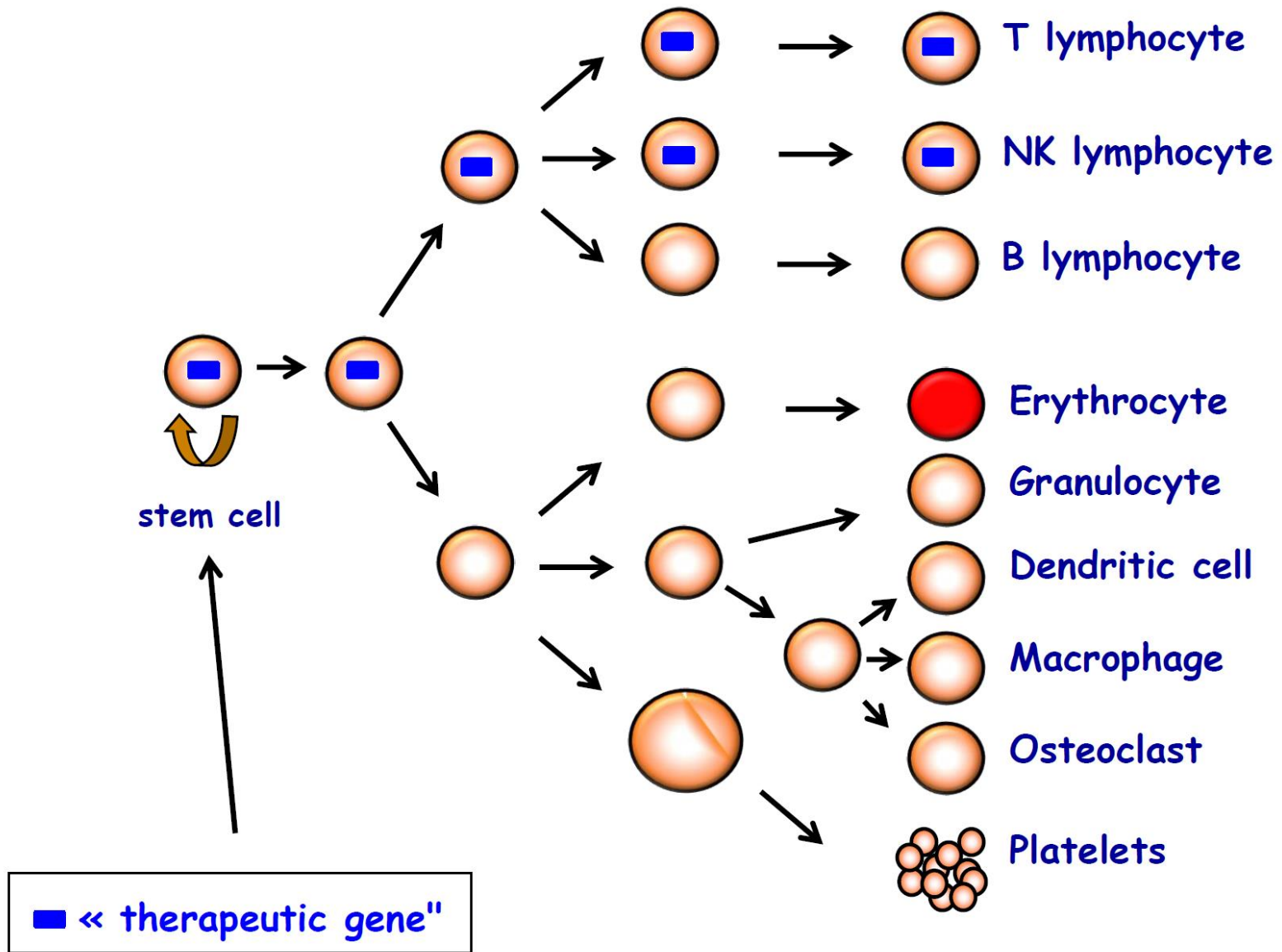
- Βαριά Συνδυασμένη Ανοσοανεπάρκεια (ΒΣΑΑ/SCID) (1968)
- «Συνδυασμένες Ανοσοανεπάρκειες»
- Ανεπάρκειες της έμφυτης ανοσίας
- Αιμοφαγοκυτταρική λεμφοϊστιοκυττάρωση (HLH)
- ΠΑΑ με εκδήλωση Αυτοάνοσο Νόσημα
- ΠΑΑ με εκδήλωση Αυτοφλεγμονώδες Νόσημα

... Προοπτικές - πολυκεντρικές μελέτες:

- Χρόνια Κοκκιωματώδης Νόσος
- *Wiskott-Aldrich* Σύνδρομο

Αρχή της γονιδιακής θεραπείας της Φ-ΒΣΑΑ/SCID-X1 (υποκατάσταση)

Ανιχνευτικός έλεγχος νεογνών (screening)

με σκοπό

να ταυτοποιηθούν, αντιμετωπισθούν και θεραπευθούν
τα νεογνά που γεννιούνται με
ΒΣΑΑ/SCID & συσχετιζόμενη λεμφοπενία των Τ-κυττάρων

*Με βάση τα διαγνωσμένα με τη νόσο νήπια,
η επίπτωση της ΒΣΑΑ/SCID στη χώρα μας εκτιμήθηκε
σε 1,7 ανά 100.000 ζώντα νεογνά,*

*ενώ είναι βέβαιο ότι υπάρχουν πάσχοντα παιδιά
που πεθαίνουν αδιάγνωστα.*

Πρωτοπαθείς Ανοσοανεπάρκειες προκλήσεις - προοπτικές

- Πρόσβαση στη θεραπεία
(δίκτυα συνεργασίας – εκπαίδευση - ρόλος των ενώσεων ασθενών - καταγραφή)
- Ανιχνευτικός έλεγχος νεογνών (*screening*) για όλες τις ΠΑΑ που απαιτούν πρώιμη παρέμβαση / θεραπεία
- Ανάπτυξη στοχευμένων / «προσωποποιημένων» θεραπειών
- Ανάπτυξη της γονιδιακής θεραπείας
- Μακρόχρονη παρακολούθηση κι εκτίμηση της πορείας και των εκδηλώσεων των ασθενών (*καταγραφή*)
- Μετάβαση από την παιδιατρική στην αντίστοιχη των ενηλίκων φροντίδα
- Συνολική υποστήριξη / φροντίδα (ψυχική - κοινωνική)
- Έρευνα σ' όλα αυτά τα πεδία

Ἰπποκρατικός αφορισμός

*Ὁ βίος βραχὺς,
ἡ δὲ τέχνη μακρὴ,
ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς,
ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ,
ἡ δὲ κρίσις χαλεπή.*

Σας ευχαριστώ